

/// **A MONOSTOR GYERMEKEI; KÖNNYŰ LECKÉK**

Idegenek, ismerősök

/// **MARGITHÁZI BEJA**

ZURBÓ DOROTTYA DOKUMENTUMFILMJEINEK KAMASZHŐSEI KULTÚRÁK ÉS GENERÁCIÓK ÜTKÖZÉSI ZÓNÁIBAN FELNŐVE PRÓBÁLJÁK MEGTALÁLNÍ A HELYÜKET.

Hogyan lehetnék focista? – morfondírozik egy rövid hajjú, tizenéves lány egy bhutáni kolostor udvarán. Szerzetes legyek, ahogy apám szeretné? – kérdezi magától bátyja ugyanott. Mit szólna anyám, ha így látna? – gyötördök nap mint nap egy muszlim szokásait feladó, tizenhét éves szomáliai menekült lány Budapesten. A generációs különbségek szakadékká szélesednek a globalizáció és migráció árnyékában Zurbó Dorottya szinte egyidőben moziba kerülő, két új dokumentumfilmjének kamaszhősei számára, akiknek saját kulturális, vallási örökségük és egy radikálisan más, új világ között egyensúlyozva lényegében a „Ki vagyok? Mit akarok?” klasszikus kamaszkori kérdéseire kellene sürgős választ találniuk. Nincs deklarált koncepció, de a fiatal filmes néhány korábbi munkája is háttérbe került tizenévesek identitáskérdéseit és családi kötődéseit vizsgálta (*Hát ki az én életem? Vasárnap ebéd*); ezúttal a válaszok megtalálása helyett szereplői szenzibilis, életszerű portréját rajzolja meg mély empátiával, a lokális, de univerzálisan is érthető árnyalatokra egyaránt ügyelve.

A *monostor gyermekei* három európai város (Budapest, Lisszabon, Brüsszel) filmiskoláinak összevont mesterképzési programja, a Doc Nomads azon irányelvét igazolja vissza, hogy különböző országokból érkező fiatalok, más-más helyszínen találkozási projekteken dolgoznak együtt. Zurbó és Arun Bhattarai korábbi munkáit is a felnövekedés és migráció iránti érdeklődés inspirálta, első közös filmjük Bhattarai hazájában, egy bhutáni buddhista monostorban élő testvérpár hétköznapjait követi nyomon. Az évszázadokig földrajzi és

kulturális izolációban élő, néhány év alatt gyorsított tempóban modernizálódó, a „bruttó nemzeti boldogságot” felhaladó kis országban egyszerre nagyon erős a tradíciókhoz való ragaszkodás, de a fenntartható fejlődés támogatása is. Zurbóék dokumentumfilmjének ezt a kettősséget, és a nemzeti sztereotípiák mögötti valóságot sikerül árnyalniuk Gyembó és Tashi fordulóponthoz érkezett életútjainak megmutatásával. A Himalája tövében álló, kétezer éves monostorban viszonylagos szegénységben élő család rekvizitumai között látszólag jól megférnek egymással az apa által oly nagy becsben tartott festett maszkok és felmenőktől örökölt jelmezek, kegytárgyak, valamint az utódok számára életfontosságú mobiltelefonok, videójátékok és márkás sportcipők. Hiába érdeklő azonban Gyembó sokkal jobban a foci, a Facebook és a lányok, apja a munkahelyként, otthon-

ként és bevételi forrásként is szolgáló monostor örököséként tekint rá, és ezért szerzetesi jövőt szán neki. Hosszú, kimerítő, kántáló hangon kifejtett bölcsességei és életvezetési tanácsai nem találnak utat Gyembóhoz, akin mi nézők ugyan látjuk, hogy csöppet sem fülk a foga a cölibátushoz vagy a szent szövegek tanulmányozásához, de ezt maga egyetlen szóval sem meri megemlíteni apjának.

Amekkora nyomás nehezedik a nagyobbik fiúra, olyan engedékenyek és toleránsak a szülők a focinak élő, haját mindig rövidre nyírató, edzőcuccokban járó, és a lányok iránt érdeklődő húga, Tashi iránt. Az újjászületés buddhista életszemlélete szerint a „lánytestbe született fiút” az apa a világ egyik legtermészetesebb dolgának tekinti; „A gyerekek külön világ, néha nehéz megérteni őket.” – teszi hozzá az anya, és ennek jegyében engedik el Tashit abba a többhetes edzőtáborba, melynek célja a junior nemzeti lánycsapat felállítás. A film által felölelt követési időben a két testvér egyikének sem sikerül közelebb kerülnie álmiaihoz: Tashi a táborzáró, sorsdöntő meccsen ügyetlenül játszik, így nem választják be a lánycsapatba, haza kell utaznia. Gyembó, apja kérésére a bentlakásos szerzetesi iskolába is ellátogat, és a közösség boldogságát az egyéni elé helyezve, talán a következő tanévtől be is költözik oda. A *monostor gyermekei* nem mutatja be a folytatást, nem kerekít happy endinget; visszahátréplő szereplőit a hétköznapjaikba, hogy tovább keressék a válaszokat.

Zurbó és Bhattarai dokumentumfilm-módszere nem a kérdező vagy beszélgetés, hanem a rendkívül nagy idő- és türelemigényű, beavatkozásmentes megfigyelés. A forgatás elkezdését megelőző hosszú ismerkedés, a bizalmi viszony kialakítása nyomán a kamera és a filmkészítők jelenlétének olyannyira megszokottá kell válnia, hogy a szereplők ne idealizált, hanem valódi önmagukat adhassák, amit Arun Bhattarai helyismerete nélkül aligha lehetett volna elérni. A három éven át forgatott *A monostor gyermekeit*, a kulturális különlegességen túl, az együtt töltött időnek, a figyelemnek és érdeklődésnek a képi komponálásban és vágási tempóban is megnyilvánuló jelenléte teszi igazán értékesé.

Intimitás és kreativitás, dráma és terápia egészen egyedi kombinációja születik meg Zurbó önálló rendezésében, a Filmalap Inkubátor programjában készült *Könnyű leckék*ben, amely egy teljes tanéven át kíséri a tizenöt évesen Szomáliából egyedül elmenekülő, és végül Magyarországon maradó Kafiya sorsát. A magyart már érthetően törő karcsú, fekete lány egy budapesti gyerekotthonban lakik, és a nyelvtanulás mellett az érettségire készül bámulatos kintartással, olyan tantárgyakból, melyek némelyikébe a magyar diákok bicscája is gyakran beletörök. A más-ságát külsejében is meg- testesítő Kafiya egyszerre közvetlen és megközelíthetetlen, éteri jelenség: Zurbó filmje arra vállalkozik, hogy

„Más, új világban egyensúlyozva”

(*Könnyű leckék* – Kafiya; *A monostor gyermekei* – Gyembó és iskolatársa)

a magas, kecses, szupermodell külső, a problémákhoz való pozitív hozzáállás és látszólagos kiegyensúlyozottság mögötti mély, kibeszéletlen traumák és koravén komolyság nyomába ered. Azért lesz kiemelkedően jó munka, mert tisztában van vele, hogy dokumentumfilmként nem elég a szereplőt és a történetet megtalálni, ha nem sikerül az ehhez leginkább illő hangütést, attitűdöt és dramaturgiát hozzáilleszteni.

A monostor gyermekeitől eltérően, a *Könnyű leckék* több fronton építkezik: egyszerre követi a tanév alakulását, Kafiya küszködését a kötélmászással és az életében először kipróbált úszással, az osztrák-magyar monarchia asszimilációs politikájának történetével és a szöveggyűjteményekkel, de a szabadidőben vállalt különféle munkáit is, legyen az húsaprítás, divatmodellkedés, képzőművészeti kiállításon való fellépés, vagy szuperhősjelmez mozis jegykezelés. Így persze óhatatlanul rálátást nyit a külvárosi iskolák és gyerekotthonok fülledt világára, a lányanyák és gyűrött arcú, hajszolt pedagógusok jól ismert mondataira és gesztusaira, de véletlenül sem tántorodik el, hogy az iskola-rendszer vagy a szociálpolitika hiányosságairól medításon. Azt a Kafiyát kíséri rendületlenül, aki ítékezés nélkül kér és kap segítséget, miközben az igazán kemény csatákat nem is a környezetével, hanem önmagával kell megvívnia.

A valódi dráma a hétköznapiakon túl bontakozik ki, ugyanis miközben

a gyerekként egy kényszerházasság elől elmenekült Kafiya a kapcsolódási pontokat keresi új hazájában, a hozott hagyományok használhatatlanságával, és muszlim hitének kiüresedésével kell szembesülnie. Így jut el egy keresztény közösségbe, ahol nemcsak barátokra és szerelemre talál, de a krisztusi tanítás hatására – szörnyű büntudat mellett – meg is tér. Zurbó ablakot tud nyitni arra, amivel egy ilyen drasztikus identitásváltás jár: Kafi időről időre anyanyelvén elmondott, képzeletben anyjának címzett vallomásai azt ismertetik fel, ahogyan a múlt, a gyerekkor, a szomáliai identitás, a saját kultúra és vallás nem vehető le és akasztható szögére, mint egy nagykabát. Elhagyásuk olyan veszteség és trauma, melyet éppen a készülő film segít feldolgozni azáltal, hogy egyszerre szolgál naplóként, dokumentációként és anyjának soha elküldeni nem mert vallomásként. Kafiya, a *Könnyű leckék* főszereplője így lényegül át alkotótársá: történetként adja át magát, egyúttal önkifejezési csatornává alakítja a filmformát, megérti a benne rejlő lehetőséget, és beépíti saját útkeresésébe, gyász munkájába, annak a traumának a feldolgozásába, amit az elszakadás, az otthon és a család túl korai elvesztése jelent.

Zurbó Dorottya mindkét filmjében ott dolgozik a megtalált módszer, a lírai finomsággal vegyes dramaturgiai- és formaérzék, a saját dokumentumfilm hang és a határozott témaválasztás. Az örökségüket megkérdőjelező, de családjukhoz ragaszkodó, nem nyugati és nem európai fiatalok kételyeit, dilemmáit empatikusan megmutató *A monostor gyermekei* és a *Könnyű leckék* ugyanakkor felbecsülhetetlenül fontos munkát végez azzal, hogy a kulturális másságokat áthidalva, nézőivel felismerteti az idegenben az ismerőst.

A MONOSTOR GYERMEKEI – magyar, 2017. Rendezte és írta: **Arun Bhattaray** és **Zurbó Dorottya**. Kép: **Arun Bhattarai**. Zene: **Balázs Ádám**. Vágó: **Szalay Károly**. Szereplők: **Gyembó, Tashi, Phub Lamo, Tenzin**. Gyártó: **Éclipse Film**. Forgalmazó: **ELF Pictures**. 74 perc.

KÖNNYŰ LECKÉK – magyar, 2018. Rendezte és írta: **Zurbó Dorottya**. Kép: **Natasa Pavlovskaja**. Zene: **Balázs Ádám**. Vágó: **Sass Péter**. Producer: **Ugrin Julianna**. Szereplő: **Kafiya**. Gyártó: **Éclipse Film**. Forgalmazó: **ELF Pictures**. 78 perc.

